

Література

Гальперин И.Р. О термине «сленг» // Вопросы языкознания. – 1956. – № 6. – С. 107 – 114. *Жирмунский* В. М. Национальный язык и социальные диалекты. – Ленинград, 1936. – 298 с. *Маковский* М.М. Английские социальные диалекты. – М: Высшая школа, 1982. – 136 с. *Маркс* К. Емотивне значення та проблема адекватного перекладу термінів // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Вип. IV / Відп. ред. Л.О. Симоненко. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 53 – 56. *Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Вип. IV / Відп. ред. Л.О. Симоненко. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 74 – 77.* *Хомяков* В.А. Введение в изучение сленга – основного компонента английского просторечия. – Вологда: Луч, 1971. - 104 с. *Genthner* D., *Wolf* Ph. Alignment in the processing of metaphor // Journal of Memory and Language. – October 1997. – Vol. 37. – № 3. – P. 331 – 349. *Green* J. The Slang Thesaurus. – L.: Penguin Books, 1988. – 280 p. *Partridge* E. Slang To- Day and Yesterday. – L.: Routledge and Kegan Paul, 1971. – 476 p.

ІБРАГІМОВА С.С.

(Запорізький нац. ун-т)

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ВАРІАНТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

The article surveys the theoretical approaches to the language national varieties investigation and aims at finding the best possible ways to study the following problem. The current issue is considered on the basis of English language.

Key words: *national variety of language, regional variety, literary language form, language contact, interaction.*

Історичний розвиток певної мови іноді призводить до утворення окремих національних варіантів цієї мови, які, як у випадку з англійською мовою, утворюють складну поліваріантну макросистему. Сучасна англійська мова офіційно обслуговує п'ять націй та представлена такими національними варіантами, як британський, американський, канадський, австралійський та новозеландський. Зазначені варіанти являють собою самостійні системи, які динамічно розвиваються, зазнають змін під впливом лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників.

Метою даної роботи є виявлення найбільш доцільних способів дослідження національних варіантів.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні **завдання**: описати різні підходи до проблеми дефініції національних варіантів; виявити, у чому полягають відмінності між варіантами мов різних етносів; розкрити спільні риси, властиві порівнювальним національним варіантам.

Предметом виступають принципи зіставлення національних варіантів англійської мови. **Об'єкт** – національні варіанти досліджуваної мови.

Практично кожна мова існує у вигляді багатьох різновидів (діалектів, говорів, наріч, територіальних варіантів, тощо), які мають свої лінгвістичні особливості, соціальні та комунікативні функції. Як зазначає Ю.О. Жлуктенко, донині у лінгвістиці немає єдиного узагальнювального терміна для визначення будь-якого різновиду даної мовної системи. Кожен автор трактує його по-своєму: «ідіом» (Д. Брозович, В. Гак), «різновид мови» (О. Ахманова), «мовне утворення» (Л. Никольський), «форма існування мови» (А. Домашнев), «мовна комунікативна система» (А. Швейцер) [Жлуктенко 1981, с. 6]. Як нам здається, така термінологічна різноманітність без сумніву спричиняє незручності, але з іншого боку зайвий раз підтверджує факт функціонування певної мови, як складної багатокомпонентної гетерогенної системи.

Слушною вважаємо наступну думку Д. Брозовича: «Національно негомогенна стандартна мова існує в принципі лише як абстракція, а фактично і в усній, і в писемній формі реалізується у вигляді варіантів» [Брозович 1967, с. 19]. Ця ідея була підтримана більшістю лінгвістів-сучасників Д. Брозовича, але все ж таки не призвела до формування єдиного підходу до розуміння самого поняття «варіант», тому при розгляданні феномена поліваріантності мови потребує уточнення та виокремлення з-поміж інших мовних різновидів поняття «національного варіанту».

Так, вказане поняття у вітчизняній лінгвістиці починає входити у вжиток з працями Г.В. Степанова, А.Д.Швейцера, В.Г. Гака, А.И. Домашнева та ін. Вони помітили, що поряд з «національно гомогенними» мовами, багато мов існують у вигляді комплексу специфічних різновидів, кожен з яких функціонує в окремій комунікативній спільноті та має власні соціальні та лінгвістичні особливості. Під цими формами існування мовних різновидів закріпилося поняття «національних варіантів мови».

В.Г. Гак зазначає, що при відокремленні національного варіанту від інших мовних утворень вирішальне значення має його функціональний аспект, тобто набір функцій, які виконує дане утворення у соціумі [Гак 1976, с. 32].

Розглядаючи питання варіантного статусу, В.Г. Гак висловлює наступну думку: «Варіанти мови виявляються зазвичай в соціумах, що мають статус різних адміністративних утворень, до того ж частіше за все в різних державах» [Гак 1976, с. 31]. На нашу думку, ця теза потребує наступного уточнення: варіанти, які існують у межах різних адміністративних утворень слід вважати *регіональними варіантами* мови, тобто варіантами в межах одної комунікативної спільноти (тому що під адміністративними утвореннями розуміють утворення, що належать до однієї держави), тоді як варіанти, що існують в різних державах – це вже *національні варіанти* мови, тобто такі, що функціонують у межах декількох комунікативних спільнот.

Розробляючи теорію мовних варіантів, А.Д. Швейцер ядром національного варіанту вважав *літературний варіант*, під яким він розумів «регіональний різновид єдиної нормованої мови», тоді як поняття *національного варіанту*

визначав як «сукупність даного варіанту літературної мови та розповсюджених у межах його ареалу територіальних діалектів» [Швейцер 1971, с. 19].

Визнаючи за літературним варіантом вирішальну роль у творенні національного варіанту, А.Д. Швейцер також не врахував той факт, що літературна мова постійно відстає від розмовної, в першу чергу, на лексичному рівні, оскільки більшість змін, що відбуваються у мові, зароджуються саме в усній розмовній мові. Це твердження підкріплене думкою Г.В. Степанова, який довів, що при формуванні національного варіанту саме усно-розмовний пласт мови першим піддається змінам, тоді як у літературній мові продовжують зберігатися усталені консервативні тенденції [Степанов 1966, с. 43].

Пізніше А.Д. Швейцер дійшов висновку, що не всі національні варіанти можуть мати у своєму складі територіальні діалекти. Тоді, опираючись на його власне визначення національного варіанту, виходить, що національний та літературний варіанти ототожнюються, з чим важко погодитись. Це наводить на думку, що в структуру національного варіанту мають входити більше ніж два зазначені А.Д. Швейцером компоненти, щоб за відсутності територіальних діалектів, як однієї зі складників національного варіанту, він не прирівнювався до літературного варіанту.

Національний варіант, вважаємо, слід представляти як мовне утворення зі складнішою ніж наведена структурою. Тут ми погоджуємося із визначенням, наданим Ю.А. Зацним, який визначає *національний варіант* як сукупність варіанта літературної мови та нелітературних підсистем, до яких, крім територіальних діалектів, включаються соціальні діалекти, сленг [Зацний 1999].

Отже, враховуючи усе вищезазначене, *національний варіант* представляється нам як складне багатоконпонентне мовне утворення, до складу якого входять усний та письмовий варіанти літературної мови, територіальні та соціальні діалекти, просторіччя та яке має власні лінгвістичні та соціальні особливості, а також специфічні комунікативні риси.

При дослідженні взаємодії національних варіантів виникає питання, що саме вивчати, на що звертати увагу в першу чергу. Більшість попередніх наукових праць стосовно цієї проблеми присвячені в основному розгляданню тільки інвентарних розбіжностей. Так, за спостереженням Д. Брозовича, відмінності між варіантами мови стосуються головним чином субстанції даної мови і майже не відбиваються на її структурі [Брозович 1967, с. 19]. При цьому є всі підстави вважати, що під субстанцією мови Д. Брозович розумів саме мовний інвентар описуваного варіанту, а отже, також зводив вивчення варіантів до пошуку інвентарних розходжень.

Однак останнім часом наголошується на тому, що особливої уваги заслуговують дистрибутивні відмінності, бо при порівнянні варіантів «розходження полягають не стільки в складі самих одиниць, скільки в їх уживаності» [Ярцева 1969, с. 251]. Як слушно зазначив Ю.А. Зацний, на сучасному етапі розвитку поліетнічної англійської мови міжваріантні зіставлення перетворюються, фактично, на внутрішньоваріантні парадигматичні відносини [Зацний 1999]. Тому виникає потреба внутрішнього

дослідження національних варіантів, вивчення особливостей функціонування мовних одиниць у поданому варіанті, проте роль порівняльного аналізу також не варто применшувати.

Отже, при дослідженні розбіжностей національних варіантах слід враховувати, що мовні системи поданих варіантів відрізняються не тільки складом мовних засобів, але і їх організацією, властивостями, функціями, а також неоднаковою реалізацією тих самих мовних засобів у порівнюваних національних варіантах.

Порівняння національних варіантів не зводиться лише до пошуку відмінних рис. Так, вивчаючи спільні риси порівнюваних варіантів, А. Швейцер вводить запозичене ним у Ч. Хокета поняття “*спільного ядра*”, під яким він розуміє “сукупність тотожних елементів двох мікросистем”, а також поняття “*спільноанглійської лексики*”, що складає “спільне ядро лексико-семантичної системи літературної англійської мови” [Швейцер 1971, с. 20-21].

На нашу думку, такі визначення є не досить чіткими, тому доречним нам представляється наступне зауваження Ю.А. Зацного: стосовно національно-негомогенної, поліваріантної англійської мови слід диференціювати поняття “*спільна лексика та фразеологія*” (для двох або кількох варіантів) і “*спільноанглійська лексика та фразеологія*” (спільна для всіх національних варіантів) і, відповідно, поняття “*спільне ядро*” і “*спільноанглійське ядро*” [Зацний 1999]. Зауважимо, що утворюване при контакті будь-яких двох національних варіантів спільне ядро лексики відмінне від ядра, що утворюється при взаємодії одного з них з будь-яким іншим варіантом и тим більше відмінне від ядра, утворюваного при взаємодії інших ще не зазначених двох варіантів.

Існування п'яти варіантів англійської мови означає, що при зіставленні варіантів виникає десять випадків спільного ядра (для американського та британського, для британського та канадського, для канадського та британського і т. д.), і ці спільні ядра, взяті окремо, більше, ніж спільне ядро всіх варіантів в цілому, інакше не було б самих варіантів [Зацний 1999].

Таким чином, беручи до уваги усі вищезазначені теорії та погляди на проблему дослідження національних варіантів, ми дійшли такого висновку: при зіставленні національних варіантів треба розглядати не лише зовнішні, інвентарні відмінності об'єктів вивчення, але й встановити властиві їм внутрішньосистемні зв'язки та закономірності. Слід враховувати, чи дана одиниця стала спільною лише для двох порівнюваних варіантів, чи вона увійшла у лексико-семантичний фонд трьох-чотирьох варіантів або взагалі перетворилася на одиницю, спільну для всіх п'яти варіантів, тобто стала спільноанглійською одиницею. Встановивши цей факт, доцільним вважаємо дослідити її подальшу долю у мовній системі окремого варіанту, тобто як саме, у якому контексті вживається подана одиниця, в якій парадигматичні відносини вступає, які зв'язки утворює з іншими одиницями, а також порівняти вербальну реакцію на одну й ту ж ситуацію спілкування, в якій використовується ця одиниця.

Поданий матеріал є лише введенням у широке коло проблем дослідження національних варіантів, тому у перспективі подальших наукових пошуків можуть бути висвітлені різні сторони міжваріантних контактів англійської мови та подальші наслідки впливу цих контактів на внутрішню організацію мовної системи певного варіанту.

Література

Брозович Д. Славянские стандартные языки и сравнительный метод // Вопросы языкознания. – № 1, 1967. Гак В.Г. К диалектике семантических отношений в языке // Принципы и методы семантических исследований. – М., 1976. Варианты полинациональных литературных языков / Под ред. Ю.А.Жлуктенко. – Киев: Наукова думка, 1981. – С. 6-19. Зацний Ю. А. Развитие словникового склада англійської мови в 80ті-90ті роки ХХ століття: дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук. – Запоріжжя, 1999. Степанов Г.В. Методы сравнительно-сопоставительного изучения современных романских языков. – М., 1966. Швейцер А. Д. Литературный английский язык в США и Англии. – М.: Высшая школа, 1971. – С. 19-21.

КАЛІБЕРДА О.О.
(Запорізький нац. ун-т)

ГЕОГРАФІЧНІ ДАНІ ЯК СКЛADOVA ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОЛЯ В ТЛУМАЧНИХ СЛОВНИКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

This article deals with the peculiarities of place names presentation in a linguistic dictionary. It analyses the structure of semantic explication of place names and covers reasons of English philological lexicography encyclopedisation.

Key words: dictionary, encyclopedisation, place name, macrostructure, microstructure, semantic structure.

Дослідження в галузі лексикографії є невід'ємною частиною сучасної лінгвістичної науки. І незважаючи на давню історію та великий досвід людства по укладанню словників, досі залишаються невирішеними питання, які потребують як теоретичного обґрунтування, так і практичного удосконалення.

Серед науковців не існує однозначної думки щодо оптимальної структури лексикографічного довідника, принципів відбору реєстрових слів, способів експлікації значення слова в словниковій статті, засобів, які використовуються укладачами словників для ілюстрації вживання лексичної одиниці в мові, а також розробки параметрів, що виступають основою для класифікації та оцінки якості словників.

Англомовна лексикографія ХХ – ХХІ століть розвивається в напрямку об'єднання лінгвістичної та енциклопедичної інформації в одному довіднику. Цей процес характеризується включенням в лінгвістичний словник лексичних одиниць, що позначають історичні та культурні реалії, інформацію енциклопедичної спрямованості. В англомовних країнах змінюється профіль